

A.Q.ƏHMƏDOV

magistr

Gəncə Dövlət Universiteti

(Gəncə şəh., H.Əliyev pr., 429)

## MƏKTƏBDƏ ŞAĞIRDLƏRİN PEDAQOJİ PEŞƏYÖNÜMÜNÜN TƏŞKİLİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

**Açar sözlər:** *pedaqoji peşəyönümü, pedaqoji proses, əlbir fəaliyyət, tərbiyə, mənimsəmə.*

**Ключевые слова:** *педагогическая профессиональная ориентация, педагогический процесс, совместная деятельность, воспитание, усвоение.*

**Key words:** *teacher professional orientation, the pedagogical process, the joint activity, upbringing, learning.*

Məktəblini dərinləndirən öyrənmək, onların peşə meylini, maraq və qabiliyyətlərini müəyyənləşdirməkdə müəllim valideynlərin köməyinə arxalanır. Uşağı ata-anadan yaxşı tanıyan yoxdur və onun gələcək taleyi də heç kəsi valideynlər qədər maraqlandırmır. Buna görə də təlim sahəsində olduğu kimi tərbiyə sahəsində də müəllimin gördüyü hər bir iş valideyn tərəfindən müdafiə olunmalıdır. Bu, eynilə məktəbin apardığı peşəyönümü işinə də aiddir.

Müəllim valideynlərə şagirdlərin maraq göstərdiyi başlıca sahələr, onların məktəbdə aparılan işlər barəsində məlumat verməli, onlara övladlarının seçdikləri peşənin düzgün olması fikrini təlqin etməli, uşaqlarını daha da həvəsləndirməyə istiqamətləndirməlidir. Xüsusilə müəllimlik peşəsini seçməyə istəyən şagirdlərin valideynləri ilə iş diqqət mərkəzində dayanmalıdır. Çünki son zamanlar müəllim nüfuzunun aşağı düşməsi ilə əlaqədar olaraq bir çox valideynlər müəllimlik peşəsinə meyl göstərən övladlarını bu arzudan uzaqlaşdırmağa çalışır, onları zorla istəmədikləri peşəni seçməyə məcbur edirlər. Nəticə isə çox acınacaqlı olur. Həyatda öz yerini tapa bilməmək hər bir gənc üçün çox böyük fəlakətə çevrilir. Bu isə iqtisadiyyatın geriliyi, cəmiyyətin maddi və mənəvi sarsıntısı, hər bir mütəxəssis üçün dövlətin sərf etdiyi vəsaitin havaya sovrulması deməkdir. Təəssüf ki, bu gün də məktəblərimizdə pedaqoji fəaliyyətə heç bir fitri qabiliyyəti, marağı olmayan müəllimlər çalışırlar. Onlar bir yox, bir neçə nəslə küt, savadsız və korafəhim böyüdürlər.

Valideynlərlə aparılan sorğulardan belə bir cəhət diqqəti cəlb edir ki, onların əksəriyyəti müəllimliyi qızlar üçün münasib peşə sayırlar. Bizim fikrimizcə, şagirdlərin müəllim peşəsinə münasibəti əslində valideynlərin həmin peşəyə münasibətini əks etdirir. Müşahidələr göstərir ki, valideynlər kiçik yaşlarından qızları həmin peşələrə daha çox rəğbətəndirirlər. Son dərəcə maraqlı olan bu sosial-psixoloji fenomeni nə ilə izah etmək olar? Müasir ailələrdə tərbiyə baxımından yeni şərait yaranmışdır. Sosioloqlar ailə tərbiyəsinin bütün sahələrində, o cümlədən peşəseçmə sahəsində anaların rolunun artmasını xüsusi qeyd edirlər. Bunu hər şeydən əvvəl qadınların təhsil səviyyəsinin artması ilə izah edirlər. Respublika Statistika İdarəsi Demografiya laboratoriyasının apardığı tədqiqatlar göstərir ki, qadınların təhsil səviyyəsi artdıqca ailədə uşaqların miqdarı azalır, başqa sözlə azuşaqlı ailələr formalaşır. Onların içərisində isə təkuşaqlı, eləcə də ikiuşaqlı ailələr xüsusi yer tutur. Aparılan müşahidələr göstərir ki, məhz belə ailələrdə uşaqların peşəyönümü işində ciddi nöqsanlar daha çox meydana çıxır. Valideynlər uşaqların hansı sahə ilə maraqlanmasına əslində əhəmiyyət vermirlər. “Uşağın kələcəyini” özləri vaxtında həll etmək istəyirlər. Onu, bilavasitə ananın birtərəfli peşə modeli əsasında tərbiyə edirlər. Bəs bu peşə modelində müəllimlik peşəsi hansı yeri tutur?

Vaxtilə müəllimlik nüfuzlu peşələr arasında xüsusi yer tuturdu. Mahiyyət etibarilə onu kişi peşəsi hesab edirdilər. İndi isə xüsusilə şəhər yerində müəllimliyi qız-qadın peşəsi kimi səciyyələndirən təsəvvürlər geniş yayılmışdır. Bu təsəvvürlərin bərqərar olmasında analar

xüsusilə fərqlənirlər. Bəs valideynlərin müəllimlik peşəsinə münasibətinin dəyişməsi nə ilə əlaqədardır?

Son illərdə müəllimlik mahiyyətə kütləvi peşəyə çevrilmiş, onun əhəmiyyəti bilavasitə nəsillərin varisliyində və elmi-texniki tərəqqinin inkişafında oynadığı rola görə deyil, daha çox rentabellik dərəcəsinə görə qiymətləndirilməyə başlanılmışdır. Bu zəmində də müəllimlik barəsində yeni stereotiplər formalaşmış və o ən çox qadın peşəsi kimi qiymətləndirilmişdir.

Müasir dövrdə valideynlər peşələrə daha çox güzəran psixologiyası baxımından yanaşırlar. Müəyyən edilmişdir ki, valideynlərin üçdə iki hissəsi uşaqların nə ilə maraqlandıklarını bilmir.

Bəs peşə seçmə kimi vacib dövlət əhəmiyyətli bir məsələyə düzgün yanaşmaqda məktəb valideynlərə hansı aspektdə kömək göstərə bilər?

Təcrübə göstərir ki, peşəyönümü işini günün tələbləri səviyyəsinə qaldırmaq üçün məktəblə ailənin birgə fəaliyyətini səmərəli şəkildə təşkil etmək tələb olunur. Pedaqoji bilikləri valideyn ictimaiyyəti arasında yaymaq, onlara uşaqların peşə seçmə işi ilə bağlı düzgün istiqamət vermək məktəbin qarşısında duran başlıca vəzifələrdəndir. Çünki valideynlər öz uşaqlarının xarakterinə, anatomik-fizioloji xüsusiyyətlərinə hər kəsdən daha çox bələddir və onların gündəlik davranışını izləmək imkanına malikdir. Tutaq ki, ailənin qız övladı müəllim olmaq istəyir. Lakin valideynlər bilirlər ki, övladları əsəbidir, sabit xarakterə malik deyil, son dərəcə həssasdır, üstəlik nitqi də qüsurludur, məktəbdə işləmək onun üçün çox çətin olar. Ona görə də onu başqa əmək sahəsinə istiqamətləndirmək lazımdır. Bəzən peşə yararlığı sahəsində məlumatlılıq bizim hamımıza çox baha başa gəlir. Ona görə də şagirdlərin fərdi xüsusiyyətlərinin və keyfiyyətlərinin aşkara çıxarılmasında, bu keyfiyyətlərin seçilmiş peşənin tələblərinə cavab verib-vermədiyini müəyyənləşdirməkdə məktəbin valideynlərə köməyi zəruridir.

Məlumat xidməti gənclərin peşəyönümü sistemində zəif həlqədir. İlk baxışdan hər şey öz qaydasında görünür: indi məktəblərə təşkilatların nümayəndələri daha tez-tez təşrif gətirir, şagirdlərin maraqlarına müvafiq dərnək və fakultativlər, müəssisələrə ekskursiyalar təşkil edilir, qəzet səhifələrində təhsil və işlə təmin olunma ilə bağlı elanlar tez-tez dərc edilir.

Lakin bütün bunlara baxmayaraq, peşələr haqqında şagirdlərin məlumatları istənilən səviyyədə deyildir. Bu işdə məktəblə yanaşı, valideynlər də öz imkanlarından tam istifadə etməlidirlər.

Məktəbin valideynlərlə apardığı peşəyönümü işinin başlıca istiqamətləri aşağıdakılardan ibarət olmalıdır:

1. Valideynlərin peşəyönümü üzrə pedaqoji təbliğatla geniş əhatə olunması;
2. Şagirdlərlə aparılan pedaqoji peşəyönümü işinə valideynlərin maksimum dərəcədə cəlb olunması.

Valideynlərin sosial tərkibindən, həmçinin məktəbin imkanlarından asılı olaraq məktəbdə valideynlərlə iş planı tərtib olunması məqsədəuyğundur. Başlıca məqsəd - peşəyönümü işində valideynləri müəllimlərin, şagirdlərin ən yaxın köməkçisinə çevirmək, onları rayonun (şəhərin) mütəxəssislərə olan tələbatları ilə tanış etmək, konkret peşənin şəxsiyyətə verdiyi tələblərlə bağlı məlumat verməkdir.

Sınıf rəhbəri valideyn komitəsi vasitəsilə şagirdlərin peşəyönümü sahəsində məktəbə kömək etməyə imkanı və hazırlığı olan valideynlərin uçotunu və onlarla aparılacaq işin məzmununu müəyyənləşdirməlidir.

Valideynlərlə işin forma və metodları müxtəlifdir: qrup və fərdi şəkildə aparılan söhbətlər, valideyn yığıncaqları, əmək tərbiyəsi və peşəyönümünün müxtəlif məsələlərinə həsr edilmiş konfranslar, müəllimlərin şagirdlərin evlərinə gedişi, anket sorğuları, valideynləri pedaqoji peşəyönümü məsələləri ilə silahlandırmaq üçün təşkil edilən pedaqoji lektoriyalar və s.

Ümumiyyətlə, məktəbin valideynlərlə apardığı iş iki əsas formada fərdi və qrup şəklində təşkil edilə bilər.

Fərdi iş formalarına: valideynlərlə söhbətlər; hər hansı konkret halda valideynə kömək məqsədi güdən məsləhətlər; həkim məsləhəti aiddir.

Grup şəklində aparılan iş formalarına:

– uşaqların əməyə cəlb edilməsi, onların maraq göstərdiyi sahələr üzrə məlumatlarının genişləndirilməsi, uşaqların fərdi xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi, peşənin şəxsiyyətə verdiyi tələblərlə bağlı valideynlərlə söhbətlər; valideyn konfransları; valideyn yığıncaqları; peşəyönümü məsələləri üzrə valideynlər üçün pedaqoji mühazirələr.

Valideynlərlə iş təkə pedaqoji təbliğatla bitməyib, məktəbin pedaqoji peşəyönümü üzrə keçirdiyi tədbirlərə onların daha yaxından cəlb edilməsini tələb edir.

### Ədəbiyyat

1. Qaralov Z.İ. və b. Məktəbdə peşə oriyentasiyası üzrə iş. –B.: Maarif, 1974. – 207 s;
2. Qaralov Z.İ., Hüseynov Ə.M. Məktəblilərdə peşələrə maraq və meyllərin yaranmasına təsir edən amillər. -B.: Maarif, 1976. – 82 s.,
3. Qaralov Z.İ., Hüseynov Ə.M. Bütün peşələr yaxşıdır, istədiyinizi seçə bilərsiniz. –B.: Maarif, 1979. – 112 s.
4. Məhərrəmov Ə.M. Azərbaycanda pedaqoji kadr hazırlığının inkişaf tarixi (1961-1981-ci illər). – B.: ADPU, 1998. –150 s.

**A.K.Ахмедов**

#### **Особенности организации педагогической профориентации учащихся в школе** *Резюме*

В статье исследуется педагогическая профориентация учащихся. Устанавливаются проблемы возникающие в этом процессе и выявлены пути их решения. Определяется роль совместной работы педагогического коллектива с родителями. Это положительно влияет на педагогический процесс.

Статья может быть полезна в работе учителей - практиков и исследователей. Текст статьи позволяет повысить качество обучения.

**A.G.Ahmadov**

#### **Joint activities of schools the educational professional orientation of students** *Summary*

This article examines educational vocational guidance of students. Installed, the problems encountered in this process and identify ways to address them. Defines the role of the teaching staff work together with parents. This has a positive effect on the educational process.

The article may be useful in the work of teachers - practitioners and researchers. Text of the article to enhance the quality of learning.

*Rəyçi: ped.e.d., prof. Ş.T.Tağıyev*

*Redaksiyaya daxil olub: 25.05.2022*